

САЩ И ПОЛИТИКАТА НА ЕМБАРГО В НАЧАЛНИЯ ПЕРИОД НА СТУДЕНАТА
ВОЙНА (I част)

Пенка Пеева

THE USA AND EMBARGO POLICY IN THE EARLY COLD WAR YEARS (PART 1)

Penka Peeva

E-mail: Peeva2007@abv.bg

ABSTRACT

The main purpose of this paper is to investigate the reasons, which brought about the revision of East-West trade control system in the early 1950s. This essay argues that the foreign economic planning cannot be efficient when based on ideological and political considerations. Economic interests influence the politics of trade policy even when security issues are highly salient.

Key words: East-West trade control system, International relations, the USA, Great Britain

В края на 40-те години на XX век конфликтът между САЩ и СССР се превръща в доминиращ фактор в системата от международни отношения. Предвиждайки реална заплаха от военен сблъсък, администрацията на Труман[1] определя като главен приоритет във външнополитическото планиране защитата на националната сигурност. Разработва се програма за съдържане на комунистическата заплаха, включваща детайлна система за стриктен контрол върху търговията между западна и източна Европа. Търговията се превръща в стратегическо оръжие на икономическата война, която САЩ и техните европейски съюзници обявяват на съветския блок.

В началото на 50-те години на XX век, обаче, се забелязва промяна в икономическите аспекти на стратегията на съдържане на комунизма. Новата администрация на Дуайт Айзенхауер[2] се ориентира към ревизия и облекчаване на системата за контрол на търговията между източна и западна Европа.

Процесът на промяна на системата за контрол, обуславящите го фактори и произтеклият резултати представляват интересен момент от историята на международните отношения. Непроучен досега в българската историография, този проблем заслужава нужното внимание, поради значението му за по-доброто разбиране на реалностите на Студената война.

Целта на настоящото проучване е да се анализират причините, довели до решението за ревизия на системата за контрол върху търговията между западна и източна Европа.

Доказателственият материал подкрепя тезата, че външноикономическо планиране, което се осъществява само под влияние на политически и идеологически съображения, в разрез с принципите на икономическия либерализъм, се оказва неефективно и нетрайно, и носи зародиша на бъдещия си провал. Икономическите интереси са тези, които надделяват при вземането на определени външноикономически решения, дори и тогава, когато защитата на националната сигурност предполага различна стратегия.

Установяването на икономически контрол в световната търговия като стратегически инструмент е характерно най-вече за XX век. Въпреки че правителствата от изминалите векове също са прилагали търговското ембарго и ограниченията като стратегическо оръжие, продължителността и обхватът на тези мерки не достигат мащаба на икономическата война, разгърната от САЩ и западните им съюзници след 1949 г.

До 1949 г. опитът на западните правителства в прилагане на контрол върху стратегическата търговия се оказва доста слаб и неефикасен, и не обхваща важни материали и ресурси, които биха ограничили съществено икономическите и военните способности на вражеската държава. Такъв е случаят през 1937 г., когато САЩ налагат ембарго върху износа на нефт и метален скрап за Япония в знак на протест срещу агресията ѝ спрямо Китай, но не ограничават износа на други стоки от двустранната търговия. През 1939 г.

Американският конгрес се опитва да ограничи без особен успех дейността на американски фирми в страни от Латинска Америка при доставка и търговия на химикали, калай и каучук за държавите от Оста. През 1940 г. САЩ и Канада подписват пакт за взаимна сигурност, който забранява търговията с военно оборудване и материали със страни извън Западния съюз, въпреки че и двете все още не участват формално във войната.[3]

Воденето на тотална икономическа война става възможно едва след създаването на система от антикомунистически търговски мерки след 1945 г. Следвоенният стратегически контрол се развива на базата на изградената по време на Втората световна война мрежа на съюзническо ембарго. Ръководена от САЩ, управлявана от Чуждестранно икономическо бюро (Foreign Economic Bureau (FEB)), покъсно преименувано на Чуждестранна икономическа администрация (FEA), съюзническата военновременна система локализира и пренасочва стратегически ресурси, материали и доставки във всяко кътче на света. Този орган се администрира от Хенри Уолъс, който след поемането на поста вицепрезидент, е заместен от Дийн Ачесън. Под управлението на Ачесън, администрацията проучва и направлява хиляди лицензи за внос и износ и ограничения, налагащи от съюзническите стратегически бордове. Така до 1945 г. САЩ натрупват опит и умения, необходими, за да наложат и упражняват стратегически контрол върху световната търговия. След Втората световна война настъпва временна релаксация на стратегическия и икономическия контрол под въздействие на изолационистките настроения, възродени в 80 конгрес на САЩ. Убежденията, че Европа е в състояние да възстанови сама икономиката си, се подхранват от факта, че Франция, Белгия и Холандия възстановяват 90 % от предвоенното ниво на индустриално производство, а Великобритания и Норвегия дори го надвишават с 10-15 % до пролетта на 1946 г.

През 1946 г., обаче, американските политици започват да преразглеждат проблема с възстановяването на Европа. Нарастващото недоверие, с което се следят външнополитическите ходове на съветското ръководство и увеличаващото се безпокойство, че Сталин възнамерява да затвърди съветската власт за сметка на разпадането на Западна Европа,[4] заглушават упоритите изолационистки нагласи в американския конгрес. Безпокойството

се подхранва още и от затрудненията, които западноевропейската икономика започва да изпитва, в резултат на спада в производството на стомана, разстроените потребителски и финансови пазари, валутния недостиг, незаконното забогатяване и лошите природни условия през 1946–1947 г.[5]

В резултат, Конгресът се ориентира към промяна на позицията по отношение на възстановяването на Европа. Изолационистките нагласи отстъпват пред интернационализма, който започва да се налага в Конгреса като идеология и външнополитическа ориентация, оформяйки два обособени лагера. Политическите либерали и привържениците на свободната търговия, т.н. „либерални интернационалисти,” се стремят да утвърдят виждането си за траен световен мир, постигнат чрез повсеместното усвояване на американския модел на демократичен капитализъм. За разлика от тях, привържениците на националната сигурност, търговските протекционисти и адвокатите на антикомунизма изискват утвърждаване на американската хегемония (военна и икономическа) като стратегическа бариера за съветската експанзия.

Въпреки временното единомислие при приемането на план Маршал през 1948 г., интернационалистите остават разделени по въпросите на икономическата помощ и стратегическия търговски контрол през 50-те години на XX век. Доктринерските различия намират израз в странното съчетание на противоположни по своята същност цели, преследващи от една страна утвърждаването на либерализирана търговия и глобално развитие, а от друга – съдържане на комунизма.

С ескалацията на студената война, администраторите на Европейската програма за възстановяване срещат непреодолими трудности в преследването на двете несъвместими цели. Утвърждаването на либералното развитие изисква бързо и систематично облекчаване на ограниченията и контрола върху световната търговия, а осъществяването на стратегическото съдържане на комунизма би успяло само чрез непреклонно налагане на разделение между Изтока и Запада и геоекономическа изолация.

В края на 40-те и началото на 50-те години на XX век политиката на съдържане все още печели предимство пред либерализма и се превръща в основа на външно-икономическото планиране. Сериозни фактори за това са наличието на съветската атомна

бомба, появата на Комунистически Китай и началото на Корейската война – събития, подхранващи страховете от предстояща нова световна война.

Без съюзниците си в Европа, обаче, САЩ трудно биха осъществили стратегията на сдържане на комунизма. Ето защо, администрацията съсредоточава усилията си върху провеждането на многостранни преговори с развитите индустриални държави. Целта е привличането и включването на европейските съюзници в обща система за контрол върху търговията със страните от източноевропейския съветски блок. Главното средство за тези преговори е неформалната и тайна организация Парижки Координационен комитет за многостранен контрол върху износа (КоКом) (CoCom). КоКом е основан през 1949 г. от САЩ и техните съюзници – най-вече членове на НАТО. Страните учредителки са САЩ, Великобритания, Франция, Италия и Бенилюкс. През следващите три години се присъединяват Канада, Дания, Гърция, Япония, Норвегия, Португалия, Турция и западна Германия. Организацията се създава в отговор на общо разпространената тревога, че неконтролираната търговия със СССР и съюзниците му може да увеличи комунистическата заплаха за сигурността в Европа. Неутралните страни като Австрия, Швейцария и Холандия са принудени да оказват сътрудничество в различна степен, без да са членове.

Още в самото начало на изграждане на организацията сред членовете на КоКом се появяват съществени различия относно степента на икономическата забрана върху търговията. Това поражда вътрешни дебати за това, кои стоки трябва да бъдат контролирани.

КоКом поставя няколко прецедента в практиката на режимите за контрол върху износа.

Първо, организацията е неофициално споразумение, т.е. тя не е създадена на основата на международен закон или договор, а представлява доброволно сдружение. Като такова, няма изработен механизъм за принуда, чрез който да задължава членовете си да изпълняват препоръките.

Освен това, КоКом създава практиката на изработване на списъци с контролирани стоки. Изработват се списък за международната атомна енергия, списък за международните мунции и индустриален списък. Премахването или прибавянето на стоки от списъка изисква единодушие. Индустриалният списък

се превръща в източник на най-много разногласия.

Трето, КоКом създава системата на изработване на сертификати за внос и уверения за доставка, за да се наблюдава контрола върху износа. Тези прецеденти се запазват и след разпускането на КоКом. [6]

Развитието на американската програма за контрол върху износа в съветския блок, както и международните договорености за паралелен контрол, се базира на стратегическата преценка за значението на някои специфични стоки и услуги за съветския военен потенциал. Целта на програмата е да се затрудни и ограничи максимално изграждането на съветската военна мощ, като се лиши съветската икономика от основни ресурси. Стратегическите стоки са разпределени в две големи групи.

В първата група са стоките от първостепенно стратегическо значение и са под пълно ембарго. Изработени са 2 списъка. В първия списък са стоките, по които съществува международно споразумение за ембарго, постигнато в Парижкия Координационен комитет. Вторият списък изброява стоките, за които държавите от координационния комитет не са съгласни с американската преценка и не желат да ограничат доставките си за блока. Тези стоки са подложени на количествен контрол.

Втората голяма група се състои от стоки с второстепенно стратегическо значение, които са под наблюдение. И тук, както и в първата група, има два американски списъка. Броят на стоките в списъците на КоКом са 474. От тях 270 са поставени под пълно ембарго, 80 са подложени на количествен контрол и 124 са под наблюдение. Въпреки това разграничение, САЩ практически поддържат пълно ембарго не само върху всичките 474 стоки, но и върху допълнителен брой от 113 стоки, които се считат от стратегическо значение за военния потенциал на съветския блок. Нещо повече, САЩ изискват специфични лицензи за всеки търговски износ за съветския блок и на практика разрешават доставки само с очевидно безобиден характер.

Освен това, за да се застраховат срещу обикаляне на контрола върху износа на стратегическите стоки в съветския блок, САЩ изискват лицензи за износ на такива стоки и в много от приятелските страни и прилагат контрол върху тях.[7] Това налага изработване на допълнителен закон през 1951 г., Закон

за контрол на отбранителната взаимопомощ (the Battle Act, известен накратко като Законът на Батъл), [8] който контролира експорта на стратегически материали, представляващи заплаха за САЩ. Той също предвижда прекратяването на помощта за приятелска страна, която нарушава правилата на такава търговия. Администрацията по изпълнението на закона Батъл изработва списък със стоки, чиято доставка от други страни за съветския блок изисква прекратяване на американската помощ, като наказателна мярка, освен ако президентът реши нещо друго. Списъкът със стоките под ембарго, установен едностранно от САЩ, е един от няколкото списъка, използвани да регулират западния износ към комунистическите страни. Министерството на търговията контролира американския износ към тези страни по силата на Закона за контрол над експорта от 1947 г., който постановява регулиране на експорта по причини като дефицит, външна политика и национална сигурност. Според това законодателство, вносителите трябва да получат лиценз от Министерството на търговията преди да изнесат стоката от САЩ.

Разликата между стоките с първостепенно и второстепенно стратегическо значение се оказва твърде теоретична, тъй като в практиката на издаване на лицензи не се одобряват почти никакви разрешителни за износ от САЩ към съветските сателити. Тази разлика се определя най-вече според степента на контрол, който другите държави са принудени да упражняват под натиска на САЩ, както и приложението на политиката на износ на американски стоки към приятелските държави.

Системата не преследва пълна забрана на източно-западната търговия, съкращаване на нестратегическата търговия, или прекратяване на търговията на някои видове стратегически стоки, в случай че Западът има очевидна изгода от този обмен. Това не се отнася за Китай и северна Корея, по отношение на които САЩ поддържат пълно ембарго върху целия износ и забраняват на американските кораби и самолети да ползват китайските портове. Вносът от Китай е практически забранен чрез мерките за контрол върху чуждите авоари, изработени от финансовото министерство.

В резултат на ограниченията в търговската политика американският износ за съветския блок през 1953 г. се изчислява на по-малко от

един милион долара на година, сравнено с 340 милиона долара през 1947 г.

От 1938 г. американският експорт към съветския блок, с изключение на износа по ленд-лийз договореностите по време на Втората световна война, и като резултат от ембаргото върху стратегическите стоки, се състои предимно от машини и превозни средства. Нетрайните стоки не са заемали значително място в експорта на САЩ към СССР, но Полша и някои от източноевропейските страни от време на време внасят значително от американските по-евтини качества на ядливи мазнини, например свинска мас.

От 1938 г. до 1947 г. единствените трайни продукти, внасяни от СССР в САЩ са хром, манган и платина. Такива не са се внасяли от другите източноевропейски страни. Кожите са представлявали 50 % от американския внос от Съветския съюз.

През 1953 г. основният американски експорт за съветския блок се състои от тютюн, цигари, вълнени килими, хмел. Основният американски внос от Блока се състои от шунка и бекон, кожи, пух, торове, фотографски материали, козина и паладий (виж таблица 1).

Таблица 1 Търговията на САЩ със съветския блок (в милиони долари)[9]

	Износ на САЩ за Съв.блок	% от целия експорт на САЩ	Внос на САЩ от съв. блок	% от целия внос на САЩ
1938 г.	\$147	4.8	\$93	4.7
1947 г.	\$339.9	2.220	\$108.2	1.880
1952 г.	\$1.1	0.007	\$39.6	0.370
1953 г.	\$1.8	0.013	\$33.9	0.340

В САЩ Конгресът, бизнес средите и общественото мнение като цяло са в полза на строгите ограничения върху търговията със съветския блок.

Конгресът се опитва да принуди другите държави да се придържат към спазване на програмата за контрол чрез оттегляне на американската помощ и налагане на твърди стандарти по отношение на наказанията към тях. Нещо повече, Конгресът като цяло изразява недоволство от недостатъците на програмата, които не позволяват упражняването на посилен контрол върху съюзниците, търгуващи със съветския блок.

От друга страна, някои аспекти от програмата са източник на постоянно раздражение в международните отношения. Нещо повече, разширяването на програмата и безпокойството от нарастващия протекционизъм в аме-

риканската търговска политика видимо увеличават съпротивата на държавите от свободния свят срещу настоящото ниво на контрол.[10]

Още в началото на 50-те години европейските членки на КоКом започват да се обединяват и съгласуват политиката си, опитвайки се да намалят американското доминиране в стратегията на съдържане. В резултат, няколко малки държави като Дания, Белгия и Италия успяват да възпрат разширяването на американската политика на съдържане върху важни европейски пазари на източно-западната търговия с рибарски продукти и съдове, мазнини и масла, и дървени изделия. Случаят с присъединяването на Япония към КоКом е показателен в това отношение. В началото на 1951 г. Дания, Белгия и Франция оказват натиск върху САЩ за приемането на Япония като пълноправен член на КоКом. Въпреки съпротивата на САЩ, след няколко срещи във Вашингтон, през 1952 г. САЩ се съгласяват и отправят покана към Япония да се присъедини към Консултативната Група.[11]

Едновременно с дипломатическите маневри на западните държави, много европейски фирми заобикалят наложеното от КоКом ембарго. През 1949-1950 г. множество доклади на Пентагона и Държавния департамент посочват случаи на явно неспазване на ограничителните мерки. Практиката на доставяне на стоки от САЩ в страни извън източния блок и след това незабавното им внасяне в блока създава най-големите неприятности за Вашингтон. Тази търговия се гради върху нарастваща мрежа от черни пазари, които сериозно застрашават ефективността на политиката на съдържане. Въпреки изразената готовност на западноевропейските правителства да се борят с нелегалната търговия, чрез създаването на т.н. „черни списъци,” като цяло съпротивата им срещу ембаргото остава. Франция и Англия настояват контролът върху търговията да бъде национален прерогатив, а не много-**Бизнес мандат** [12] в САЩ не проявява голям интерес към пряката търговия със съветския блок. Съществува, обаче, известна тревога относно разликите в нивата на контрол, прилагани от САЩ и другите държави, особено когато тези разлики принуждават американското правителство да прекрати износа си към приятелските държави, за да им наложи да спрат доставките си за съветския блок. Освен това, очевидно е, че американската

помощ за Европа косвено подпомага конкурентноспособността на европейските фирми, които въпреки че са политически съюзници, преди всичко са бизнес конкуренти на европейските пазари. И не на последно място, политиката на ограничения върху търговията влиза в директен конфликт с основните принципи на икономическия либерализъм и най-вече принципа за ограничаване на държавната намеса в пазарните отношения.

В резултат на държавната политика, настъпва 33% спад в износа на американските фирми и 30% увеличение на вноса на европейски индустриални стоки след 1945 г. В следствие на замяната на икономическия либерализъм от политиката на съдържане на комунизма, частният бизнес усеща драматично загубата на държавната подкрепа в прилагането на традиционните експанзионистични търговски практики в условията на свободната пазарна икономика. Недоволството сред бизнес общността по повод държавната намеса и регулиране на международната търговска дейност нараства. Ръководени от Националната Агенция на производителите, бизнес групите започват натиск за облекчаване на контрола върху търговията с нестратегически стоки за СССР и другите комунистически държави, за да балансира нарастващата конкуренция в западните и развиващите се пазари на свободна търговия. Бизнес групите също така призовават за провеждането на алтернативна външна политика, насочена не към Европа, а към некомунистическите държави в Латинска Америка, Африка и Средния Изток.[13]

Новата администрация на Дуайт Айзенхауер поема поста с нагласата, че американската икономическа политика ще продължава да се гради в очертаните вече рамки. Това означава придържане към наложените се вече приоритети, а именно прилагане на програмите за външна помощ, утвърждаване на НАТО, стимулиране на търговията в свободния свят и развитие на системата за контрол върху търговията със съветския блок, като част от стратегията за съдържане на комунизма.

Още в самото начало, обаче, администрацията се изправя пред все по-назреващ конфликт в отношенията между САЩ и европейските им съюзници относно контрола върху търговията със съветския блок. Все повече държави не изпълняват стриктно правилата за контрол върху търговията, продължават да

осъществяват доставки на стратегически стоки, като желязна руда, цинк, мед и др. и насочват за облекчаване на контрола върху износа. Западноевропейските правителства избягват мерки, които биха се възприели по-скоро като икономическа война, а не като икономическа защита. Те се съобразяват и със съществуващите опасения, че това ще засили влиянието на неутралните и прокомунистическите партии в страните им. Страхът от съкращаване на икономическата активност, както и от протекционистичната търговска политика от страна на САЩ, увеличава настроението в западна Европа в полза на увеличаването, а не на намаляването на търговията със съветския блок.[14]

Пред администрацията на Айзенхауер се очертава сложна ситуация. Проблемът се състои в това, че САЩ, сблъсквайки се с неохотата на приятелските държави, все по-трудно успяват да ги контролират в стриктното прилагане на ограниченията върху търговията със съветския блок и Китай. Нараства секретността, с която правителствата на западните държави осъществяват контрола върху търговията си със съветския блок. Великобритания започва да търгува открито със СССР със стратегически материали и все по-рязко поставя въпроса за ревизия на ембаргото.[15]

Очертават се четири алтернативни курса на действие и администрацията е изправена пред неотложен избор: 1) да продължи настоящата политика на строг контрол; 2) да се прекрати програмата за контрол над търговията; 3) да се засили обхвата и силата на програмата; 4) да се стесни базата на програмата, като се концентрира върху стоките и услугите, които са от важно значение за съветския военен потенциал.

Всички въпроси относно контрола върху търговията между Изтока и Запада се обсъждат в Националния съвет за сигурност. В заседанията участват президентът, вицепрезидентът, поддържавният секретар, както и служители от държавния департамент, министерството на отбраната, министерството на търговията, министерството на финансите, бюро по бюджета, ЦРУ, генералния щаб. Още на първите дискусии се оформят две основни позиции: за и против разширяването на търговията със съветския блок и съответно за и против облекчаване на режима на контрол върху износа. Тон в дискусията дава президентът. Айзенхауер формулира концепцията си за „окончателното предимство.“ Той

насочва вниманието на участниците в дискусията към преценка на окончателния резултат от разширяване на търговията със съветския блок, а не към задълбочаване на дългите дебати относно разликата между стратегическите и нестратегическите стоки. Той подчертава значението на запазването на добрите отношения със съюзниците. „Най-доброто оръжие в ръцете на модерния дипломат е търговията. Ако продължим да притискаме нашите европейски съюзници, много скоро ще попаднем в ситуация на истинска изолация... Ние не можем да позволим нашата национална политика да снижи още повече стандарта на живот, ако искаме да запазим тези държави на наша страна в борбата срещу Съветския съюз. Целият опит да се ограничи търговията... изглежда глупав и невъзможен.”[16] Като цяло, президентът не приема философията на директивите на NSC 104/2 (доклад, разработен от администрацията на Труман), тъй като с такива ограничения, наложени върху съюзниците, не може да бъде спечелена никоя война, особено студената война. Той посочва примера с датския внос на въглища от Полша, който е изключително важен за датската икономика. В този ред на мисли Айзенхауер подчертава, че никога няма да се противопостави на американския внос на съветски манган. Така Айзенхауер поставя началото на преразглеждане на досегашната външна икономическа политика.

През юли 1953 г. НСС издава нова директива, която отменя директивата от януари 1953 г. В нея се посочва, че в основата на проблема на настоящата икономическа политика е международното напрежение и подозрението и скептицизма към комунистическите държави. Това състояние на международните отношения поражда затрудненията при изпълнението на американската отбранителна икономическа политика. В тази връзка, курсът, следван от администрацията, трябва да се определя на основата на предположението, че намесата в търговията между свободния свят и съветския блок трябва да става само там, където има ясни индикации, че тази интервенция ще допринесе за предимството за свободния свят. Освен това, не трябва да се пренебрегва фактът, че някои лични и търговски контакти, особено със сателитите, може да са от полза, особено в този период на напрежение и подозрителност. Инструкцията повтаря заключението на предишните анализи, че в дългосрочен план търговският контрол няма

да разстрои съветската икономика. Но в краткосрочен план и в определени области може да причини забавяне на растежа на съветския военен потенциал. Посочва се, че настоящата система за контрол удовлетворява целите на отбранителната икономическа политика на САЩ. Ето защо не се налага разширяване на контролните списъци, а е необходимо да се акцентира върху изпълнението и подсилването на програмата. Това може да се осъществи, като се насочат усилията към стесняване на базата за контрол, която да обхваща стоки с конкретно значение за съветския военен потенциал. Обръща се внимание на тенденцията в международните икономически отношения, изразяваща се в разширяване на икономическите интереси към търговията със СССР и сателитите му. Отбелязва се засилване на натиска от страна на приятелските държави за подобряване на търговските отношения с Изтока, особено след примирието с Корея. Като се имат предвид тези тенденции, в директивата се препоръчва постепенно и умерено облекчаване на настоящата практика на ембарго върху търговията с европейския съветски блок. Що се отнася до наказателните ограничения върху износа към дестинации извън съветския блок, САЩ трябва да упражняват контрол само до степен, необходима да се предотврати заобикалянето и неспазването на договореностите. Този контрол не трябва да се прилага като средство за натиск при преговорите с приятелските държави относно сътрудничеството им в международната контролна система. Целите по отношение на контрола върху източно-западната търговия могат да бъдат постигнати като се намали зависимостта на свободния свят от търговията със съветския блок, като се увеличи политическото и икономическото единство на свободния свят и като се намали, чрез умело и гъвкаво прилагане на контрола, политическото и икономическото единство на съветския блок. Курсът на действие, който се препоръчва, е постепенно пренастройване на американската контролна система с оглед да се избегне всякакъв принос за растежа на съветския военен потенциал, чрез ограничаване или забрана на износ на стоки със стратегическо значение, но без налагане на необмислени ограничения върху доставката на нестратегически стоки в съветския блок.[17]

Американското посолство в Лондон, с одобрението на Държавния департамент, поема инициативата да осведоми незабавно

Форин Офис за новия американски курс. Тази готовност произтича от безпокойството поради нарастващите противоречия между двете държави относно контрола върху търговията със съветския блок.[18] Предвиждат се двустранни разговори между САЩ и Великобритания относно новата икономическа политика и производните ѝ програми, за да се постигне максимално английско-американско разбирателство и да се предотврати исканото от Лондон драстично намаляване на ограничителните мерки върху търговията със съветския блок.[19]

В началото на октомври 1953 г. във Вашингтон се провежда предварителна среща с представители на английското посолство. На тази среща двете страни очертават позициите си във връзка с предстоящите двустранни разговори и предложението за свикване на КоКом в началото на ноември. Американската делегация изяснява промяната в подхода на администрацията спрямо източно-западната търговия. Посочва се също така, че Вашингтон не е съгласен с ролята на международен координатор на незаконната търговия, включваща отклоняване на доставки сред няколко страни и че тази роля трябва да се поеме от КоКом. Това на свой ред ще изисква разширяване на пълномощията на организацията, както и по-ясни правила относно отговорностите на отделните страни при предотвратяване на незаконните доставки. От своя страна британските представители предлагат да се разгледа въпроса за износа на антибиотици за Китай. Тази тема е проблематична за Англия поради нарастващия обществен натиск за премахване на строгите ограничения върху този износ. Поддържането на ограниченията се възприема като опасно от страна на британското правителство най-вече от гледна точка на пропагандния ефект. Подчертава се, че американските предложения биха били възприети доста по-леко, ако САЩ замислят съществено намаление на ограничителния списък със стратегически стоки, както и ако погледнат по-благоклонно на британския проблем с антибиотиците и Китай.[20]

Не желаейки да застраши европейското сътрудничество или да изгуби подкрепата на американския бизнес, администрацията на Айзенхауер започва съществена преоценка на стратегията на „взаимна сигурност“ и визията си за бъдещето на глобалното икономическо развитие. Конфликтните становища на участниците в КоКом относно обхвата на програ-

мата за многостранен контрол, както и нарастващият натиск за нейната ревизия, допринасят до голяма степен за промяната в американската позиция.

ЛИТЕРАТУРА

1. Хари Труман (8 май, 1884 – 26 декември 1972) е тридесет и третия президент на САЩ (1945-1953). Като вице-президент, той поема президентския пост през 1945 г. след смъртта на Франклин Д. Рузвелт.

2. Дуайт Айзенхауер (14 октомври, 1890 – 28 март, 1969) е тридесет и четвъртия президент на САЩ от 1953 г. до 1961 г.

3. McKee Rosen, S. *The combined boards of the Second World War; an experiment in international administration*. New York, Columbia University Press, 1951.

4. Leffler, M. *A Preponderance of Power*. Stanford, CA: University of California Press, 1993, pp. 102-104.

5. Виж: Summaries of European postwar economic problems in Hogan, M. *The Marshall Plan*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.

6. Lipson, M. The Reincarnation of CoCom: Explaining Post-Cold War Export Controls.-In: *The Nonproliferation Review/Winter 1999*, pp. 33-52.

7. Report for the National Security Council by the NSC Planning Board. Washington, June 11, 1954. *Foreign Relations of the United States (FRUS), 1952-1954. (in two parts)*, Volume I, Part 2, Washington: GPO, 1983, pp. 1193.

8. Лори Калвин Батъл, ветеран от II световна война, става известен като основния автор на Закона за контрол на отбранителната взаимопомощ от 1951 г., който оторизира премахването на американската икономическа помощ за страни, предоставящи стратегически материали за държавите от съветския блок. Законът става известен като “Законът на Батъл.” За разлика от други закони, предложението на Батъл дава възможност на президента да заобикаля забраната. Тази възможност се използва, например, когато Холандия продава оборудване, което дава в интереса на СССР, by the Executive Secretary of the NSC (Lay) to Members of the Council. Washington, March 23, 1954. In: *FRUS 1952-1954*, Volume I, Part 1, pp.179-187.

10. Report to the National Security Council by the NSC Planning Board. Washington, May 25, 1953. In: *FRUS, 1952-1954*, Volume I, Part 2, pp. 968-981.

11. McGlade, J. COCOM and the Containment of Western Trade and Relations. – In: *East-West Trade and the Cold War*, ed. by Eloranta, J. and J. Ojala, Jyvaskyla: University of Jyvaskyla, 2005, pp.50-51.

12. *Ibid.*, p.52.

13. *Ibid.*, p.54.

14. Memorandum by the Assistant Secretary of State for Economic Affairs (Linder) to the Assistant Secretary of State for European Affairs (Merchant), Washington, February 16, 1953. *FRUS, 1952-1954*, Volume I, Part 2, pp.936-938

15. През март 1953 г. се провеждат специални дискусии в Сената, на които се разглеждат въпроси за доставка на материали от съюзниците за СССР. Специално внимание се обръща на британския износ на каучук за съветския блок. Подчертава се, че този износ обезсмисля всеки опит да се преустанови доставката на каучук за Китай.

16. Memorandum of Discussion at the 137th Meeting of the National Security Council on Wednesday, March 18, 1953. In: *FRUS, 1952-1954*, Volume I, Part 2, pp.940-942.

17. Report to the NSC by the Executive Secretary of the NSC (Lay), Washington, July 31, 1953. In: *FRUS, 1952-1954*, Volume I, Part 2, pp.1009-1014.

18. Британската позиция по повод контрола върху търговията със съветския блок се различава от американската. Въпреки че Лондон не е против програмата за контрол върху стратегическия износ, правителството смята, че настоящата контролна програма е твърде обременителна и тромава за период, в който не се води война. Дългите списъци и строгите процедури водят до вътрешно и външно напрежение и конфликти. Лондон настоява за чувствително и бързо съкращаване на контролните списъци.

19. The Ambassador in the UK (Aldrich) to the Department of State. London, August 31, 1953. In: *FRUS, 1952-1954*, Volume I, Part 2, pp.1014-1015.

20. The Secretary of State to the Embassy in the United Kingdom. Washington, October 7, 1953. *FRUS, 1952-1954*, Volume I, Part 2, pp. 1018-1020.

Представена за печат на 10.10.2007 г.